

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

*Матеріали Всеукраїнських науково-практичних конференцій
“Проблеми інтеграції економіки України в ЄС і вступ до СОТ”*

м. Київ, МАУП, 20 травня 2006 р.,

*“Концептуальні засади формування стратегії
соціально-економічного розвитку України”*

м. Київ, МАУП, 25 жовтня 2006 р.

Київ 2007

ББК 65.9(4УКР)-1я43
С91

Відповідальний редактор *В. М. Чирков*
(видання здійснене в рамках проекту “Наукові праці МАУП”)

Сучасні проблеми розвитку економіки України: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. “Пробл. інтеграції економіки України в ЄС і вступ до СОТ”, м. Київ, МАУП, 20 трав. 2006 р., “Концепт. засади формування стратегії соц.-екон. розвитку України”, м. Київ, МАУП, 25 жовт. 2006 р. — К. : МАУП, 2007. — 340 с.: іл. — Бібліогр. в кінці статей.

ISBN 978-966-608-757-0

Розглядаються проблеми розвитку України у зв'язку зі вступом до Світової організації торгівлі. Пропонуються шляхи реформування економіки країни в умовах ринку. Висвітлюються проблеми державного регулювання економіки.

Для науковців, освітян, менеджерів різних рівнів управління і для всіх, хто цікавиться проблемами менеджменту й розвитку управлінської думки в Україні.

ББК 65.9(4УКР)-1я43

ISBN 978-966-608-757-0

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2007

Шостак Л. Б.	
<i>Пріоритетні орієнтири економічного розвитку України</i>	182
Кривобороденко Г. П.	
<i>Вплив науково-технічного прогресу на соціально-економічний розвиток України</i>	188
Ткач Б. П.	
<i>Банківська система і соціально-економічний розвиток України</i>	191
Грідчина М. В.	
<i>Шляхи підвищення інноваційної активності вітчизняних корпоративних структур</i>	194
Філіна Г. І., Кравченко М. Н.	
<i>Інвестиційна привабливість регіонів України</i>	198
Руденко Н. В.	
<i>Ефективна зайнятість як чинник економічного зростання</i>	204
Богович Н. Я.	
<i>Напрями вдосконалення ціноутворення на продукцію (послуги) в Україні</i>	210
Пелепець Д.	
<i>Проблеми малого підприємництва в Україні</i>	216
Сіренко Н.	
<i>Соціально-економічна необхідність пошуку безпечних підсолоджувачів</i>	230
Розділ III. ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ	234
Самокиш О. В.	
<i>Формування механізму стратегічного управління в торгівлі</i>	235
Чернявський А. Д.	
<i>Шляхи забезпечення конкурентоспроможності підприємств будівельного комплексу України</i>	255
Ватченко О. Б., Хвостова М. В.	
<i>Нестандартні технології продажу молочної продукції на ринку України</i>	265
Єрхов А. Г.	
<i>Данія: сучасна державна політика в галузі енергетики</i>	268
Шклярук С. Г.	
<i>Напрями гармонізації і розвитку фінансової системи України</i>	278
Шевченко Т. І.	
<i>Дослідження змін у нормативно-правових документах ринку нерухомості</i>	285

НАПРЯМИ ГАРМОНІЗАЦІЇ І РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Дається характеристика сучасного стану банківської системи України, окреслено основні тенденції і проблеми розвитку. На основі результатів дослідження визначено необхідність радикального реформування і оптимізації фінансової системи України.

Керівництвом України взято напрям інтеграції у світову економічну систему через вступ до СОТ і ЄС. Постає питання, чи готова фінансова система України до такої інтеграції? Розглянемо це питання і зробимо спробу дати відповідь на нього. Почнемо з банківської системи України, не порушуючи питання, хто (які резиденти чи нерезиденти) і для чого створював банки, хоча це і суттєво для країни із тіньовою економікою, і яка, на наш погляд, не відповідає сьогоднішнім тенденціям і займається фінансуванням тіньової економіки. Тобто банківська система взагалі створювалася безсистемно і без урахування світових тенденцій. Одним з викликів, які стояли і стоять перед Україною, є такий: “Хто контролює фінансову систему, той і є хазяїном країни”.

Характеристика сучасного стану банківської системи України, основні тенденції і проблеми розвитку

На початку 2000 р. вважалося, що українська банківська система вже перехворіла “дитячими хворобами” і мала всі ознаки стабільності і надійності, незважаючи на банкрутство “Градобанку”, системно утворюючого банку “Україна”, яке ще потребує ретельного дослідження, банкрутство банку “Славянський” і деяких інших банків. Але ці випадки були одиничні, і вони

були пов'язані, скоріше, не з економікою, а з політикою, з не-ефективним менеджментом, і тому населення країни почало вірити українським банкам і вкладати свої гроші.

Проте стійкість банківської системи тривала недовго. І в середині 2005 р. під процедуру ліквідації потрапили вже “Наш банк”, “Ростокбанк”, “ОЛБанк” “Прем’єрбанк”, “Аллонж” — банки з невеликою кількістю вкладників фізичних осіб, тобто банки останньої сотні. Ця процедура ліквідації проходила без шуму, без судових процесів, хоча було очевидно, що гроші вкладників крали у великих обсягах, незважаючи на наслідки. Невідома була реакція Національного банку України, хоча він є головним регулятором і контролером як банківської системи, так і всієї грошово-кредитної системи. Хоча реакція мала б бути миттєвою і жорсткою до всіх банків з точки зору безпеки вкладників. Наслідки такої політики НБУ проявилися трохи пізніше: вже у 2006 р. сталися більш гучні банкрутства банків третього ешелону — “Гаранта”, “Київського універсального банку” (КУБ), “Інтерконтинентбанку”.

Все це свідчить про системну кризу банківської системи, коли Центробанк країни залишається осторонь від цих банкрутств, хоча він встановлює нормативи з регулятивного капіталу та інші нормативи (з ліквідності, з інвестиційної діяльності тощо), яких банки повинні дотримуватися, а НБУ здійснює за цим контроль. Тобто можна зробити висновок про невисоку надійність банківської системи України.

Розглянемо друге важливе питання: про капіталізацію українських банків. На папері з питань розвитку банківської системи все виглядає наче добре для людини, яка не знається на потребах в інвестиціях української економіки. Так, потреби української економіки в капітальних інвестиціях на оновлення і модернізацію основних фондів, не враховуючи потреби населення, на сьогодні становлять понад 100 млрд дол. У той же час головною проблемою українських банків є низький рівень капіталізації, з яким вони не зможуть конкурувати з потужними західними, американськими, японськими банками та з банками інших країн. А конкурувати доведеться, тому що одна з вимог для вступу до СОТ є вимога фінансової свободи. Тобто Україна повинна створити ще більше можливостей для іноземних банків на українському ринку. В табл. 1 наведено інформацію щодо за-

гального капіталу (статутний капітал) українських банків на початок 2005 р. За даними офіційної статистики НБУ, ці показники не дуже змінилися і у 2006 р. Ми бачимо, що загальна капіталізація банківської системи менше 1,3 млрд дол.

Таблиця 1

Капіталізація українських банків

Розмір регулятивного капіталу (млн євро)	1 січня 2001 р.		1 січня 2004 р.		1 січня 2005 р.	
	Кількість банків	%	Кількість банків	%	Кількість банків	%
До 1	7	4,5	2	1,3	1	0,6
Від 1 до 3	14	9,1	2	1,3	0	0,0
Від 3 до 5	47	30,5	34	21,4	29	18,1
Від 5 до 10	66	42,9	75	47,5	71	44,4
Понад 10	20	13,0	45	28,5	59	36,9
Разом	154	100	157	100	160	100

Водночас зауважимо, що в більшості розвинених країн капіталізація одного національного банку перевищує капіталізацію всіх українських банків. Порівняймо деякі іноземні банки. Наприклад, у Франції банк “Креді Агріколь” десять років тому мав капітал 22,280 млрд дол. У Німеччині в цей же період “Дойче банк” мав 17,371 млрд дол., у Великобританії банк HSBC Holding — 27,392 млрд дол., у США банк Citicorp — 217 млрд дол., в Японії банк “Bank of Tokyo Mitsubishi” — 18,585 млрд дол. Цей перелік можна було продовжити, при цьому зрозуміло, що за десять років капітал цих банків зріс ще більше.

Поки відбувалося становлення банківської системи України НБУ не висував занадто жорстких умов до регулятивного капіталу, але в останні роки задля більшої надійності почав посилювати ці вимоги. Незважаючи на це, активи банків зростали випереджаючими темпами і ситуація залишається поки що складною. Це призвело до того, що деякі банки, щоб не порушувати нормативи, вимушені були свідомо зменшувати обсяги кредитних операцій і вводити обмеження у кредитуванні.

У 2006 р. НБУ встановив стандарт адекватності капіталу на рівні 12 %, але на сьогодні більшість банків до цього не готова. У 2004 р. прийнято рекомендації міжнародної міжбанківської угоди “Базель II”, якою було встановлено нові вимоги до регулятивного капіталу, кредитних ризиків та інших фінансових і нефінансових показників і яка є обов’язковою для всіх банків незалежно від країни. Так що НБУ разом з банками є над чим працювати.

Одночасно з неможливістю кредитувати в необхідному обсязі економіку і населення низька капіталізація українських банків не дає змоги здійснювати кредитно-інвестиційні операції на міжнародних фінансових ринках, оскільки туди допускаються тільки першокласні великі банки з доброю репутацією.

Одним з варіантів виходу з цієї ситуації, як вважають деякі банкіри, є залучення іноземних прямих інвестицій шляхом продажу пакетів акцій, у тому числі контрольних. Цим шляхом пішли Укрсоцбанк, Аваль, Трансбанк, Ажіо та ін. Можна подивитися і з іншого боку на такий підхід, який теж треба уважно розглянути, — це запобігання денаціоналізації цих банків.

Але, на думку автора, це найпростіший шлях, який може призвести до погіршення кредитування економіки і до втрати контролю над банківською системою України.

Є також інший шлях оптимізації банківської системи України — укрупнення українських банків через злиття і поглинання, створення потужних фінансових холдингів з виходом на міжнародні фінансові ринки. Цим шляхом пішов Казахстан, який вибрав напрям не на кількість, а на якість банківської системи.

Досвід Японії також свідчить, що коли країні необхідно було після світової фінансової кризи 1997–1998 рр. повернути втрачені позиції, то у 2001 р. в результаті злиття великих японських банків виникли нові потужні фінансові групи. Так утворилася нова банківська корпорація “Сумітомо-Міцун” у результаті злиття банків “Сумітомо” і “Сакура”. До фінансової групи “Міцубісі-Токіо” увійшли банки “Токіо-Міцубісі”, “Ніппон траст” і компанія “Міцубісі траст енд Бенін”. Банки “Санва” і “Токай”, злившись з компанією “Тоїо траст енд Бенін”, утворили холдинг “Ю-Еф-Джей”. Ці заходи і політика уряду Японії оживили економіку, що також привело до зростання фондового ринку.

Звідси виходить, що кредитно-фінансова система України потребує радикальних реформ, і це питання не тільки дозріло, але вже і перезріло, про що свідчать збанкрутілі банки.

Багато розмов точиться про іпотечну систему, яка нібито створюється в Україні. Але, як свідчить практика банкрутства українських банків, наші розумні пани цю систему розкручують тільки на свою користь. Тобто тільки завдяки такій практиці вартість умовного вторинного житла в Києві зросла до незрозумілого рівня. І не так довго чекати нових банкрутств різних будівельних фірм і банків, які вклали гроші у так зване елітне житло, а продати його не зможуть через низьку платоспроможність населення. Працює український менталітет — “нацарювати 100 карбованців і втекти”.

В той же час існує надійна німецька іпотечна система із багаторічним досвідом існування, яку Чехія перейняла один до одного, а Україна знову клепає якусь свою модель, яка знову нікуди не поїде. На думку автора, питання створення іпотечної системи кредитування необхідно було б починати не з копіювання американської системи, а із створення державного іпотечного банку з державними гарантіями. Тільки такий банк може робити емісію іпотечних цінних паперів, а потім поступово, після розкручення цієї моделі, вводити в іпотечну систему приватний сектор. Тут можуть підняти гвалт, а як же ринкова економіка? Але з цього починали американці. І взагалі не ринкова в Україні економіка, а олігархо-монополістична (тіньова, корумпована), що є найгіршим варіантом для населення. І те, що зараз робиться в Україні, призводить лише до нових шахрайств, будівництва нових пірамід, банкрутств і будівельників, і банків.

Крім того, одним із напрямів реформування кредитно-фінансової і мотивації розвитку іпотечної системи є створення альтернативної банківської кредитної системи — системи українських народних кас або іпотечних будівельних кас (як у Німеччині). Щось таке в Україні вже існує у вигляді кредитних спілок, але це не те, що, наприклад, у Німеччині, Японії, В'єтнамі та інших країнах. Про це багато говорять в Україні, але цей процес розвитку штучно стримується. Навіщо населенню України бути багатим? Нехай буде п'ять мільярдерів і кілька тисяч мільйонерів, щоб контролювати населення, а інші нехай будуть бідні. Політика превалює над економічною доцільністю. Механізм функціонування і контролю

не так важко і започаткувати, але, напевно, НБУ та Комісія з регулювання ринку фінансових послуг не хочуть мати зайвих клопотів. До того ж не вдається нагляд і за тими фінансовими установами, що існують. Про це свідчать наведені вище факти.

Якби потерпілі вкладники банків-банкрутів подали би позов проти НБУ, то справа, може, й привела швидше до оптимізації банківської системи.

Наступний напрям, який зараз розвивається в Україні і який може допомогти зростанню капіталізації кредитно-фінансової системи, — це участь українських банків у розвитку інститутів спільного інвестування (ІСІ) через їх створення і спільне управління. Але як і банківська система, система ІСІ характеризується сьогодні поки що низькою капіталізацією. Для прикладу в табл. 2 наведено вартість чистих активів відкритих фондів за квітень 2006 р.

Таблиця 2

Стан і динаміка розвитку відкритих ІСІ за квітень 2006 р.

Показник	ПФ “Пар екс Український збалансований фонд” ВД	ПФ “Пар екс фонд українських облігацій” ВД	Відкритий диверсифікований пайовий інвестиційний фонд “Класичний”	ВДПФ “Преміум-фонд збалансований”
Вартість чистих активів				
На початок місяця, грн.	4944005,23	2769071,96	27761402,04	1720290,00
На кінець місяця, грн.	5357672,26	2812116,71	30210880,11	1965410,00

В основному приріст вартості чистих активів пов’язаний не з підвищенням інвестиційної діяльності, а із збільшенням кількості розміщених інвестиційних сертифікатів, обсяг яких за квітень 2006 р. збільшився на 11,4 %. І це незважаючи на те, що доходність активів цих фондів була достатньо високою — від 15,05 % (ПФ “Пар екс Український збалансований фонд” ВД) до 31,11 % (ВДПФ “Преміум-фонд збалансований”). Для прикладу нагадаємо, що у взаємних інвестиційних фондах США сконцентровано капітал понад 50 % приватних осіб. А це величезний капітал — трильйони доларів. У розвинених країнах (Японії, Сінгапурі та ін.)

та в країнах, які розвиваються (Китаї, В'єтнамі та ін.), національні банки беруть активну участь у створенні та управлінні інвестиційними фондами.

Резюме. Кредитно-фінансова система України потребує радикального реформування і оптимізації, що обумовлено інтеграцією України у світову економіку. Напрямом її реформування є злиття банків для створення потужних фінансових холдингів. Другий напрям — створення державного іпотечного банку, що сприятиме системному упорядкуванню на ринку іпотечних кредитів. Третій напрям — створення альтернативної системи фінансування — системи народних ощадних кас із державною підтримкою, започаткувавши досвід Німеччини. Четвертий напрям, який сприятиме зростанню капіталізації банків, — більш активна участь банків у створенні та управлінні інвестиційними фондами.